

Opptaksutvalget

Deres ref

Vår ref

Dato

2022/5267-IDF

31.05.2022

Innspill fra Universitetet i Bergen til Opptaksutvalget

UiB viser til e-post datert 22. mars med invitasjon til å komme med innspill til Opptaksutvalget. Vi takker for muligheten til å komme med innspill til denne særdeles viktige utredningen, som vi vil følge med stor interesse.

Under er spørsmålene fra utvalget satt opp i kronologisk rekkefølge (markert i kursiv) med UiBs innspill under.

1. Kvalifisering

UiB stiller seg bak Opptaksutvalgets vurdering av at videregående skole (VGS) fortsatt skal være hovedveien inn i høyere utdanning. For våre studier er det viktig med gode norsk- og engelskkunnskaper, god skriftlig og muntlig framstillingsevne og gode analytiske evner. UiB ser det likevel som positivt at utvalget jobber for at opptaksregelverket til grunnutdanningene skal legge til rette for livslang læring.

- Er det noen av dagens alternative måter å oppnå GSK på, som bør endres eller fases ut?

Under omtaler vi både to ordninger der vi mener det er behov for endringer, samt tre punkt som omhandler kvalifisering mer generelt.

23/5-regelen. Utvalget bør utrede om praksiskravet i regelen kan fjernes eller reduseres. Over tid har praksiskravet blitt utvannet slik at «alt» (barn, utdanning, nedsatt arbeidsevne, osv.) enten kan telle som godkjent praksis eller gi grunnlag for å søke om unntak. Det er derfor ikke et krav om at søker har tilegnet seg relevant kompetanse for høyere utdanning, hvilket gjør det utfordrende å veilede søkerne til hvordan de kan oppnå riktige kvalifikasjoner. Kravet til dokumentert praksis gjør dessuten regelen ressurskrevende å behandle.

Fagskole og høyere utdanning: Den felles omregningstabellen som benyttes for søkere med fullført fagskole og høyere utdanning, gir i en del tilfeller svært god uttelling i forhold til andre søkere. Det er sannsynlig at spesielt søkere med fagskolebakgrunn ikke har jevn gode kvalifikasjoner med søkere som får tilsvarende konkurransepoengsum på bakgrunn av VGS. UiB anbefaler at utvalget utreder en bedre metode for omregning av karakterer for disse søkergruppene.

Fritak for GSK for søkere til utøvende studier: UiB har opptak til bachelorprogram i utøvende kunst, musikk og design med lokalt opptak. GSK er et formelt kvalifikasjonskrav for at søkere skal kunne fremstille seg for opptaksprøve. I tillegg åpner unntaksbestemmelsen i forskriftens §3-6 for at det kan gjøres fritak for kravet om GSK. UiB støtter at utøvende og skapende studier har en slik mulighet for fritak også i fremtiden.

Krav til norskkunnskaper: UiB mener kravet til norsk, både som del av GSK og for spesifikke studier, bør utredes nærmere. For eksempel opplever farmasistudiet vårt at stadig flere studenter har for svake ferdigheter i norsk. God kommunikasjon er en viktig forutsetning i flere av helseprofesjonene, der språklige misforståelser kan få alvorlige utfall.

Krav knyttet til funksjonsevne: Vi ser behov for å kunne stille krav knyttet til funksjonsevnen man trenger for å kunne gjennomføre helseprofesjonsutdanninger. Selv om man kan tilrettelegge for ulike typer funksjonsnedsettelse, vil likevel visse funksjonsnedsettelse innebære at en student ikke er i stand til å gjennomføre en praktisk eksamen eller autorisasjon etter endt utdanning. Dette er en utfordring som ved flere anledninger også har vært drøftet på nasjonalt nivå med de andre universitetene som tilbyr helseprofesjonsutdanning.

- Kan spesielle opptakskrav erstattes av en form for forberedende år, tilsvarende basår-ordningen i Sverige?

Det eksisterer flere realfaglige forberedende år allerede, som forkurs for ingeniør og ulike halvårige realfagskurs. Disse kan også benyttes av søkere som skal dekke spesielle opptakskrav til andre realfaglige studier. Søkere kan også dekke spesielle opptakskrav ved å ta privatisteksamener eller følge utdanningsløp ved privatgymnas. UiB mener at søkere i hovedsak bør ha oppnådd grunnkompetansen som er nødvendig for høyere utdanning i VGS, og at eksisterende ordninger i stor grad dekker dagens behov. Den økonomiske byrden ved å ta opp fag på private skoler er stor for enkelte. Utvalget bør innreflektere denne utstrakte praksisen i sin samlede vurdering.

- Har bruken av spesielle opptakskrav i UH konsekvenser for videregående opplæring?

Spesielle opptakskrav er nødvendige for å sikre faglige forutsetninger for enkelte av våre studier, og de legger føringer for hvilke løp, fag og valgfag elevene velger i VGS. Elevene må tidlig bestemme seg for retning om de skal dekke kravene til en spesifikk utdanning. For å holde alle muligheter åpne, vil mange søke å sanke flest mulige poeng og sikre seg gjennom å velge realfag og språk. Dette bidrar til å øke poenggrensene også til studieprogram der disse fagene har mindre betydning. Konsekvenser av dette bør utredes både med henhold til utdanningstilbudet i VGS og behov for basiskunnskap ved videre utdanning.

Forsøksordning med matematikk R2: UiB var med i forsøksordningen med R2-krav for søkere til realfaglige studieprogram, og var representert i den nasjonale arbeidsgruppen som evaluerte R2-ordningen. I evalueringen kom det frem at det ikke var en større andel VGS-elever som valgte full fordypning i realfagsmatematikk. Kravet førte til en stor nedgang i antall søkere, og dette kan tyde på at for mange elever er ikke tilleggspoengene tilstrekkelig for å velge de mest krevende realfagene. Fagmiljøene har gode erfaringer med de eksisterende opptakskravene og mener at de gir oss søkere med best mulige faglige forutsetninger fra VGS.

- Er det viktig å beholde realkompetansevurdering som en vei inn i UH?

UiB har årlig under 100 søkere som søker realkompetansevurdering for opptak til grunnstudier. Det gis få tilbud til denne søkergruppen og sjelden på studier med over middels poenggrenser, siden det er vanskelig å likestille realkompetanse med GSK og «gode»

karakterer. Vår erfaring er at realkompetanse ikke er godt egnet som opptaksgrunnlag for teoretiske utdanninger. Det er også krevende å veilede søkere til hvordan de skal kunne kvalifisere seg for spesifikke studier med realkompetanse, og gjennomføringsgraden for realkompetansestudenter er lavere enn for ordinære studenter.

For opptak til etter- og videreutdanning benyttes realkompetansevurdering for å vurdere kvalifikasjoner for opptak til emner på både bachelor- og masternivå. Her opplever vi at ordningen er mer i tråd med hensikten bak studietilbudet, der de fleste søkere har arbeidet eller studert i flere år. Det kan også stilles faglige forkunnskapskrav for å sikre at søkerne har de faglige forutsetningene som de trenger for å gjennomføre et studium. For opptak til masteremner gjelder samme krav som for erfaringsbasert master, og søkere kan også få en realkompetansevurdering om de mangler fullført grad.

For våre utøvende og skapende studier er det ikke anledning til å foreta realkompetansevurdering, siden forskriften åpner at det helt unntaksvis er mulig å gi fritak fra kravet om GSK. Vi ønsker at utvalget ser på om disse ordningene kan tilpasses slik at også utøvende studier kan benytte realkompetansevurdering som et alternativ til GSK.

2. Rangering

UiB stiller seg bak utvalgets i at karakterer skal være hovedgrunnlaget for rangering i høyere utdanning, og at hovedmålet med rangeringsregelverket er at best mulig kvalifiserte søkere skal sikres studieplass. Vi er også enige i at regelverket skal kunne bidra til å ivareta andre kritiske hensyn, som å løse samfunnsutfordringer og å ivareta spesielle grupper.

- Bør hensynet til å få inn unge søkere veie tyngre enn i dag, og hensynet til å gi søkere en mulighet til å forbedre rangeringsposisjonen sin vektet tilsvarende lavere?

I dag fungerer opptakssystemet slik at det i praksis åpner for at søkere kan bruke mange år på å forberede karakterer fra videregående. Det er ingen grense for antall gjentak av eksamener fra VGS, og dette kan være kostbart for den enkelte søker. Kombinasjonen av gjentak, nye eksamener og alderspoeng gir en økt konkurransepoengsum for søker.

Vi har sett uønskede effekter av alderspoengene for studieprogram med høye poenggrenser, der søkerne enten kommer inn når de er 19 eller må vente til de har maksimal poenguttelling det året de fyller 23. Utvalget bør vurdere dette i sammenheng med at eldre studenter har lavere gjennomføringsgrad, og kostnader forbundet med å bruke mange år på å komme inn på ønsket studium.

- Bør utvelgelsen av studenter til populære studier skje på en annen måte enn å skille på desimaler på allerede høye poenggrenser, for eksempel ved opptaksprøver eller loddtrekning?

Det er vanskelig å se at søkere vil oppleve dette som mer rettferdige ordninger enn rangering på karakterer. Men det vil nok være mer fruktbart å skille søkerne på motivasjon eller relevant arbeidserfaring/praksis, enn på desimalresultater eller tilfeldigheter som loddtrekninger. Det kan også være stor ulikhet i karaktersetningen mellom videregående skoler nasjonalt, og vi vil fremheve viktigheten av de nasjonale eksamenene.

Opptaksprøver: Opptaksprøver er meget ressurskrevende å utvikle og gjennomføre. Opprettelse av en slik test kan også føre med seg en ny næring med virksomheter som tilbyr skreddersydd opplæring i å gjennomføre slike tester.

Utredning av tilleggspoeng for motivasjon: For våre medisinfaglige utdanninger som er lange og krevende, er det viktig å sikre at søkerne som kommer inn har riktig motivasjon for å

gjennomføre studiene. Vi ønsker derfor en utredning av muligheten for å gi tilleggspoeng for søkerens førstevalg, slik at søkerne stiller litt sterkere i konkurranse om plass på det studieprogrammet og studiestedet de primært ønsker seg til.

- Er noen av dagens tilleggspoeng er godt uttrykk for kompetanse som er nødvendig i studier eller i arbeidslivet?

Tilleggspoeng for førstegangstjeneste, folkehøgskole, fagskole eller høyere utdanning: I praksis er dette poeng de aller fleste søkerne får i dag, og de utjevnes derfor i stor grad. En kan argumentere for at gjennomført høyere utdanning gir en nyttig kompetanse inn i videre utdanningsløp, og slik sett er mer relevant å premiere enn de andre grunnlagene.

Tilleggspoeng for realfag og språk: Poengene skal bidra til økt rekruttering til de aktuelle fagene i VGS, og et tilstrekkelig rekrutteringsgrunnlag i høyere utdanning. I praksis fører disse tilleggspoengene til at mange velger realfag for å garantere en tilstrekkelig høy poengsum som gir brede valgmuligheter i høyere utdanning.

For MNT-fagene der ulike sammensetninger av realfag er nødvendige forkunnskaper, har realfagspoengene blitt sett på som et nyttig insitament for elever til å velge realfag i VGS. Både realfags- og språkpoengene vil også til en viss grad kunne kompensere for at det er vanskelig å få gode karakterer i disse fagene på høyeste nivå. Men poengene kan gi et skjult bilde av hva som er nyttige, eller viktige, fag.

Til tross for realfagspoengene har vi utfordringer med å rekruttere nok søkere til en del av våre MNT-utdanninger. Dette kan tyde på at poengene ikke har tilstrekkelig effekt eller ikke er den beste metoden for å oppnå god rekruttering innenfor disse fagene. Og selv om elever premieres for å velge realfag og språk, kanskje på bekostning av andre like viktige fag, gir ikke poengene noen garanti for at søkerne velger høyere utdanning i tråd med dette.

For at tilleggspoengene skal ha en effekt i opptakt, må de også gi uttelling for opptak til andre studieprogram enn der fagene allerede er et krav. Dette kan føre til at elever velger fag som gir poeng for å øke konkurransepoengsummen sin. Det er f.eks. gjennomført beregninger som viser at mange elever som velger R2 i VGS, ikke trenger faget til utdanningene de søker seg inn på. Slik øker også poenggrensene for opptak til populære studier kun har krav om GSK. Ved UiB ser vi bl.a. at dette gjelder for rettsvitenskap og profesjonsstudiet i psykologi, hvor andre kompetanser er vel så viktige som grunnlag. Det kan virke demotiverende for elever å måtte sanke poeng for å komme inn på studier der disse fagene ikke er nødvendige for å møte kvalifikasjonskravet. Tilleggspoengene bør også vurderes opp mot behovet for å rekruttere mangfoldig og bredt inn i høyere utdanning.

- Bør ordningen med å gi alderspoeng, som rangerer eldre søkere foran yngre søkere, videreføres?

For studier med høye poenggrenser vil alderspoengene føre til at søkere først kommer inn når de har samlet alle 8 poengene. Dette betyr både at mange søkere får flere «ventear» før de kommer inn på ønsket utdanning. Vi støtter at utvalget vurderer alternativer til denne praksisen. På UiBs medisinstudium ser en at basalkunnskapene i viktige fag som fysikk, kjemi og matematikk forringes jo lenger tid det går fra VGS til studiestart, og dette kan bidra til at studentene er mindre rustet og motivert for å gjennomføre et så langt utdanningsløp.

Erfaringer fra femårig master i rettsvitenskap: Erfaringene våre understøtter at bruken av tilleggspoeng for f.eks. høyere utdanning og alderspoeng får negative konsekvenser. Antallet søkere er høyt og poenggrensen stiger hvert år. Flere søkere som ikke kommer inn i førstegangskvoten tar årsstudium i rettsvitenskap eller hele/deler av en bachelorgrad i rettsvitenskap og søker seg inn på femårig program i ordinær kvote. Tilleggspoeng for

utdanningen de har tatt, sammen med alderspoeng, er ikke alltid nok og søkerne ender derfor opp med å ta opp igjen eksamener fra VGS for å få høy nok poengsum til å komme inn på masterstudiet. Etter opptak kan de søke godkjenning av allerede beståtte emner og forkorte studieløpet på masterprogrammet noe. Den ekstra tiden de har brukt på å ta opp igjen eksamener fra VGS er samfunnsøkonomisk tapt studietid og arbeidstid.

- Hvilke andre mål enn å få inn de best kvalifiserte søkerne bør opptakssystemet ivareta? På generelt grunnlag mener UiB at mangfold i studentmassen er et viktig mål, men vekten må ligge på å gi opptak til de best kvalifiserte og mest motiverte søkerne.

- Er bruk av spesielle kvoter, som for eksempel regionale kvoter eller kjønnskvote, bedre egnet enn tilleggspoeng for at bestemte søkergrupper skal få tilbud om studie plass?

Tilleggspoeng har en mer usikker og begrenset effekt sammenlignet med kvoter. En kvoteordning hvor et bestemt antall plasser settes av til en bestemt søkergruppe er mer målrettet, selv om den kan oppleves som mer inngripende. Selv om UiB ikke per i dag anser at det er relevant med spesielle kvoter for de fleste av våre studier, er det likevel viktig å påpeke at det er ønskelig å rekruttere både geografisk spredt, og også ungdom med innvandrerbakgrunn. UiB vil oppfordre til en utredning av opptakssystemet i lys av ønsket mangfold i studentmassen.

Kvoter for underrepresentert kjønn: UiB har tidligere søkt om en 30 % kvote for mannlige søkere til medisin og odontologi, men for disse fagene ikke vurdert tilleggspoeng som et aktuelt alternativ da effekten er altfor uforutsigbar. For disse fagene ønsker UiB fremdeles mulighet for kvoteordning. UiB tar i dag opp om lag 30 % av det svakest representerte kjønn (menn) til medisinstudiet og rundt 25 % til odontologistudiet. Også vårt juridiske fakultet mener det på sikt kan bli aktuelt å søke om en kvote for menn om kjønnsbalansen blir skjevare enn i dag. Nå er det ca. 65 % kvinnelige studenter.

Tilleggspoeng ble i 2019 innført for mannlige søkere i psykologiutdanningen. Andelen mannlige førstegangssøkere har gått noe ned de siste årene, men andel tilbud og møtt viser en økning på ca 10 % fra 2018 til 2021. Det er også foreløpig vanskelig å si hvilken effekt kjønnspoeng har på rekrutteringen, men andelen mannlige søkere tyder ikke så langt på noen endring.

Utøvende og skapende studier: Kravet om førstegangskvote på 50 % kan være et dilemma for våre utøvende og skapende studier. Disse studiene har et annet opptaksgrunnlag og krav om opptaksprøver, men kravet om førstegangsvitnemalskvote rokker ved dette. UiB mener at dersom spørsmålet skal utredes videre, må det tas høyde for forskjellsbehandlingen som oppstår mellom studier med opptak gjennom samordna opptak, og studier med lokale opptak og opptaksprøver.

3. Organisering

- Bør vi ha et felles regelverk for opptak til alle typer studier?

Felles regelverk bidrar til transparens og forutsigbarhet og er en forutsetning for felles saksbehandling. Prinsippet om like krav for lik utdanning bidrar til at lærestedene samkjører sine opptakskrav, noe som igjen er gunstig for søkerne som skal orientere seg i alle program og krav og gjør det enklere for videregående skoler og læresteder å drive god søkerveiledning. Eksempelvis valgte UiB i 2020 å endre opptakskravet til de fleste informatikkstudiene fra REALR2 (forsøksordning) til MATRS, som samsvarer med tilsvarende utdanninger ved andre læresteder.

Det er viktig å sikre at regelverket ikke oppleves som unødvendig rigid, og at felleskrav er godt nok tilpasset behovene til egne studieprogram. Dagens regelverk har vokst seg stort og uoversiktlig, med svært mange unntak. Det er viktig å sikre at et fremtidens regelverk blir robust. Det er nyttig å kunne teste effekten av ulike opptakskrav, slik at vi har et erfaringsgrunnlag for å vurdere hvilke tiltak som best sikrer god inntakskvalitet. For eksempel ønsker vi å prøve ut karakterkrav i norsk til flere utdanninger. Utvalget bør vurdere om prøveordninger kan gjennomføres på en enklere måte enn i dag, eventuelt godkjennes lokalt og kun søkes om dersom man etter prøveperioden ønsker en permanent ordning.

- Er dagens felles regelverk til hinder for hvordan dere ønsker å gjennomføre opptak?

I hovedsak er felles regelverk et gode. Vi mener likevel at utvalget bør se på om regelverket kan utformes slik at det blir færre unntak og mindre hyppige endringer i opptaksforskriften. En mulig løsning er at det åpnes for at noen flere endringer kan gjøres lokalt.

- Hva er viktigst; å ha et effektivt opptakssystem eller å ha muligheten for å ta hensyn til andre kriterier enn karakterer, for eksempel motivasjon eller egnethet?

Overordnet vil vi si at begge deler er viktig.. Dette henger sammen med spørsmålet om hvilke kriterier som skal legges til grunn for rangering, der vi peker på at det i noen tilfeller kan være et gode for søkerne å rangeres på andre måter enn med karakterer. Siden vår erfaring er at skjønsmessige vurderinger gjør søkerveiledningen mer komplisert, er det viktig at opptaksreglementet er enkelt å kommunisere til søkerne.

Regelverket og organiseringen av opptak til grunnstudier bidrar til at svært mange søknader kan behandles på kort tid, og at vi har et smidig system for å fylle studieplassene. Felles saksbehandling bidrar også til god ressursforvaltning og kompetansedeling i sektoren. Høy grad av automatisering avhenger av et strømlinjeformet regelverk. Forenkling og automatisering av de «ukompliserte» søknadene, vil også kunne frigjøre tid og ressurser til de mer komplekse sakene der systemet skal ivareta andre hensyn. For eksempel vil endringer i praksiskravet til 23/5-regelen bidra til mer effektiv og automatisert saksbehandling, uten at det går på bekostning av behov for individuelle tilpasninger.

UiB har god erfaring med å gjennomføre opptak innenfor forvaltningsmodellen i det samordna opptaket, men vi vil likevel påpeke at dagens tekniske løsning for opptaket er utdatert og at det er behov for en ny plattform som gjør det mulig å automatisere saksbehandling i mye større grad enn i dag. Dette er også en vesentlig faktor om en skal endre tidslinjene i opptakene, samt få utnyttet effektiviseringspotensialet i foreslåtte regelendringer.

Utøvende og skapende studier: For våre utøvende og skapende studier er det viktig at opptakssystemet både kan bidra til å gjennomføre krevende opptaksprosesser mer effektivt, samtidig som det må ta hensyn til andre kriterier enn karakternivå og poeng. Når opptaksreglene for kvalifisering og rangering er tilpasset de spesielle behovene, kan systemet være både effektivt, transparent og samtidig ha muligheten til å vurdere i hvilken grad enkeltsøkere er kvalifisert for opptak til det gjeldende studiet. For studieprogram som skiller seg ut slik som våre utøvende og skapende studier (behov for tidligere frister, opptaksprøver etc), er det hensiktsmessig å fortsatt se på alternative opptaksmodeller slik som i dag der disse gjennomføres lokalt. Vi ønsker likevel å påpeke at den tekniske løsninger for lokale opptak har for lite funksjonalitet og muligheter for nødvendige tilpasninger.

Særskilt vurdering: UiB ber utvalget jobbe for at ordningen for særskilt vurdering avvikles. Ordningen er svært ressurskrevende å saksbehandle, og fører til få tilbud. Denne ordningen fører også til nær halvparten av de årlige klagesakene i det samordna opptaket.

- Har dere alternative forslag til tidslinje for opptaket/studiestart?

Det er ikke meldt inn ønsker om tidligere svar på søknad i noen av UiBs studentundersøkelser, men vi ser likevel at søkerne vil ha nytte av dette slik at de kan planlegge studiestarten sin bedre. Utvalget bør vurdere om tidligere søknadsfrist og endringer i regelverket for opptak kan bidra til at søkere kan kvalifiseres, rangeres og gis svar tidligere. Eksempelvis i månedsskiftet juni/juli. Det er uheldig at søkerne kun får tre uker til å ordne seg før studiestart, og at store deler av opptaket skjer i ferietiden for de fleste i fagmiljø og administrasjon. Vi vil også påpeke at utvalget bør vurdere mulighet for tidlig svar for søkere med behov for tilrettelegging i studiene. Dagens tidligopptak der søkerne må ha poengsummer som er høyere enn fjorårets median, gjør at på studier på med høye poenggrenser er dette kun en mulighet for søkere med svært høye poengsummer.

Det er viktig at Opptaksutvalget samkjører tidsplanene med prosjektet Nasjonalt masteropptak som ser på tidslinjene i masteropptaket.

Utøvende og skapende studier: Lokale opptak til utøvende og skapende studier følger et tilrettelagt nasjonalt årshjul. Opptaksprosessen er lang og ressurskrevende, samkjørt med andre interne studieprosesser, og med opptaksprosesser ved andre institusjoner som tilbyr tilsvarende studier. Vi gir tilbud om studieplasser tidlig på våren.

Vennlig hilsen

Margareth Hagen
rektor

Robert Rastad
universitetsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen håndskrevne signaturer.